

DOI: 10.31866/2616-7948.1(17).2026.359295
УДК 655.4(477):[82(=161.2):070]-051Атаманюк

Харківське видавництво «Західня Україна» та доля його очільника Василя Атаманюка

Надія ПОДОЛЯКА

канд. н. із соц. комунік., доц.

Ніжинський державний
університет імені
Миколи Гоголя

вул. Графська, 2, 16600,
Ніжин, Україна

nadechdasum@gmail.com

ORCID 0000-0002-6136-1665

© Подоляка Н., 2026

У статті досліджуються досі не оприлюднені в науковій спільноті документи Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України щодо діяльності видавництва «Західня Україна» та її керівника Василя Івановича Атаманюка. З'ясовано, що постать видавця й письменника висвітлювалася здебільшого під кутом зору його літературної спадщини, але в життєвій біографії В. Атаманюка вагоме місце займає його редакторська та видавнича діяльність, на що майже не звертали увагу науковці. Стверджується, що тема висвітлювалася лише фрагментарно; усебічного вивчення біографії члена Спілки революційних письменників «Західня Україна» та директора однойменного видавництва, звинуваченого у сфабрикованій «Справі УВО», досі не було; отже, дослідники мають змогу розширити уявлення про історичну постать і процеси, що відбувалися в літературному середовищі та видавничій галузі у 1920–30-х роках. Доведено, що діяльність В. Атаманюка на посаді директора видавництва була плідною, оскільки саме на початковому етапі видавництва вирішувало найголовніші питання свого функціонування: фінансування, репертуар, гонорарні відносини, кадрові зміни, участь у громадських та культурницьких заходах Спілки тощо. Більшість художніх і перекладних творів письменника й видавця вийшли саме під час його перебування на посаді директора видавництва. Проте, як свідчать документи, маємо справу із суперечливою особистістю — правдолюбом, не здатним мовчати, й водночас інтелігентною людиною, поліглотом і вправним редактором. Уперше до наукового обігу введено документи, завдяки яким розкривається діяльність видавництва «Західня Україна» та його очільника В. Атаманюка.

Ключові слова: В. Атаманюк, видавництво «Західня Україна», Спілка революційних письменників «Західня Україна», репресії, Сандармох.

**KHARKIV PUBLISHING HOUSE “WESTERN UKRAINE”
AND THE FATE OF ITS HEAD VASYL ATAMANIUK****Nadia PODOLYAKA**

PhD in Social Communications, Associate Professor

Mykola Gogol Nizhyn State University,

Grafska Str., 2, 16600, Nizhyn, Ukraine

nadechdasum@gmail.com

ORCID 0000-0002-6136-1665

The article studies documents of the Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine that have not yet been made public in the scientific community regarding the activities of the publishing house “Western Ukraine” and its head Vasyl Ivanovych Atamaniuk. It is determined that the figure of the publisher and writer was covered mostly from the point of view of his literary heritage. Still, in the biography of V. Atamaniuk, a lot of space belongs to his editorial and publishing activities, which is almost not paid attention to by scientists. It is argued that the topic is covered only fragmentarily. A comprehensive study of the biography of a member of the Union of Revolutionary Writers “Western Ukraine” and a head of the publishing house of the same name, accused in the fabricated “UVO Case”, did not take place, and therefore researchers have an opportunity to expand their understanding of the historical figure and the processes that took place in the literary environment and the publishing industry in the 1920s–1930s. It is proven that the activities of V. Atamaniuk as a head of the publishing house were fruitful, since it was at the initial stage that the publishing house solved the most important issues of its functioning, such as: financing, repertoire, remuneration relations, personnel changes, participation in public and cultural events of the Union, etc. Most of the literary and translated works of the writer and publisher were edited during his tenure as a director of the publishing house. However, as the documents prove, we are dealing with a personality full of contradictions, a lover of truth, unable to remain silent, at the same time an intelligent person, a polyglot and a skilled editor. Therefore, for the first time, documents are introduced into scientific circulation, thanks to which the activities of the publishing house “Western Ukraine” and its head V. Atamaniuk are revealed.

Keywords: V. Atamaniuk, publishing house “Western Ukraine”, Union of Revolutionary Writers “Western Ukraine”, repressions, Sandarmokh.

Постановка проблеми

У 1925 році в Києві як секція Спілки українських радянських письменників «Плуг» виникає літературно-громадська організація «Західня Україна», першим головою якої став відомий письменник і перекладач Дмитро Загул, а членом Спілки — Василь Атаманюк. Секція мала на меті об'єднати зусилля стосовно популяризації творчості західноукраїнських письменників. Уже тоді постало питання про українців Галичини, Волині, Буковини як єдиного народу, що прагне консолідації нації.

17 травня 1927 року секція відокремила в самостійне утворення — Спілку революційних письменників «Західня Україна», до якої ввійшли майстри слова не лише із західноукраїнських земель, а й представники української діаспори. У Статуті Спілки зазначалося, що «Спілка “Західня Україна” має своєю метою об'єднувати революційні письменницькі сили Західньої України, де б вони не були, для літературно-громадської роботи» (*Статут Спілки*, 1927).

Отже, спілка «ЗУ» від самого початку свого існування взяла курс на об'єднання західноукраїнських письменників не тільки тих, що живуть на радянській землі, а й тих революційних письменників, що живуть поза межами радянських республік, тобто на Західній Україні, а також на трудовій еміграції у Німеччині, в Чехії, в Канаді та в Північній і Південній Америці. (Рудик, 1930)

У 1930 році відбувся з'їзд Спілки, на якому було визначено програму й завдання організації. Тоді ж відбувся переїзд до Харкова основної групи. У Києві залишилася так звана «Київська група» на чолі з Дмитром Рудиком. Такі ж філії Спілки діяли в різних містах України.

Видавництво «Західня Україна» виникло в 1927 році у Харкові й проіснувало до 1933 року. Його очолювали Василь Атаманюк, Петро Грабовий та громадянин Піддубний, чие ім'я документи приховують.

Василя Атаманюка згадують здебільшого як літератора, публіциста, перекладача й автора поетичних творів. Його творчість ще в 1995 році відкрив для громадськості журналіст Іван Гвань, коли в ефірі радіопередачі «Каламар» в рубриці «Антологія одного твору» познайомив слухачів з віршем «І мовила мені матуся», що ввійшов до збірки «Зажурені флюяри» (Київ: Видавництво МАСА, 1928) (Степула, 2012).

Проте в життєвій біографії Василя Атаманюка чимало місця належить редакторській та видавничій діяльності. Окремою сторінкою виділяється той яскравий період життя, коли його було обрано членом Спілки революційних письменників «Західня Україна» та директором однойменного видавництва. Саме цей період діяльності став вирішальним у подальшій долі видавця, якого більшовицька влада одного з перших у мистецьких колах звинуватила у сфабрикованій

«Справі УВО» (Української військової організації), приписавши йому й переклади «буржуазних творів» закордонних авторів, участь у січовому стрілецтві та партії боротьбистів.

Стан розроблення проблеми

Усі наявні джерела з означеної теми можна поділити на кілька груп: 1) енциклопедичні й довідкові джерела; 2) первинні тексти автора, його збірки віршів, прозові твори, антології, упорядковані ним; 3) архівні джерела (справи НКВС, картотеки реабілітації, документи літературних організацій тощо); 4) оглядові дослідження літературного процесу 1920–30-х років та доль письменників «загубленого покоління», у тому числі серія «Реабілітовані історією»; 5) дослідження й документи про масовий розстріл інтелігенції в містечку Сандармох; 6) публікації в періодичних виданнях та онлайн-ресурси.

Стислу біографічну довідку про Василя Атаманюка подають ресурси Вікіпедії та «Енциклопедії сучасної України», проте вони лише узагальнюють дані, що можуть містити помилки або інтерпретації (Арсенич, 2001). У відкритих публікаціях немає глибинного літературознавчого аналізу творів письменника й видавця, незважаючи на наявні первинні видання (збірки та оповідання з бібліотек) (Рубльов, 2004). Складність полягає і в тому, що такі видання розпорошені у фондах різних бібліотек України і малодоступні в їхніх електронних версіях. У наукових розвідках прізвище Василя Атаманюка згадується в контексті літературних процесів 1930–30-х років як представника «загубленого покоління», але такі факти потребують точності дат і ширшого дослідження політичного контексту про репресованих письменників. Досі не виявлено інформації про обставини арешту й засудження у збірках про репресованих письменників. Тому найбільше інформації дослідникам мають надати саме відкриті архівні документи.

Мета дослідження — вивчити документи Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ України) на предмет роботи видавництва «Західня Україна» в умовах тоталітарної держави та виявити маловідомі факти в біографії його очільника Василя Атаманюка.

– *Об'єктом дослідження* є біографія керівника видавництва «Західня Україна», письменника, літературного критика, перекладача та видавця Василя Івановича Атаманюка.

– *Предмет дослідження* — справи фонду ЦДАМЛМ України стосовно репресованого керівника видавництва.

– *Методи дослідження*. Теоретико-методологічною основою статті є наукові принципи історизму, об'єктивності, комплексності й достовірності. Було використано методи емпіричного й теоретичного дослідження. Аналітико-синтетичний метод застосовано для системного цілеспрямо-

ваного вивчення об'єкта, яке дало змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень про репресованого письменника й видавця. Як загальнонауковий метод використовувався системний підхід, який сприяв комплексному висвітленню проблеми діяльності видавництва в період більшовицького панування. Також застосовувався описовий, історичний, історико-теоретичний методи.

Результати й обговорення

Василь Іванович Атаманюк народився 14 березня 1897 року в містечку Яблунів (нині Косівського району Івано-Франківської області). Навчався в Коломийській гімназії, після закінчення якої вступив на юридичний факультет Львівського університету. Під час Першої світової війни В. Атаманюка забрали до австрійського війська, проте він улаштувався до Легіону Українських січових стрільців, де у пресовому бюро займався перекладацтвом. На той час юнак вже вільно володів українською, німецькою, польською, мовами, їдиш та есперанто. Свою першу поетичну збірку «Як сурми заграли до бою» В. Атаманюк видав у Відні, а паралельно, у 1915–1916 роках, почав публікуватися в газетах і часописах.

За часів Української революції служив в Українській Галицькій армії (УГА) та Армії Української Народної Республіки (УНР) — військовим журналістом, козаком комунікаційного відділу, телефоністом. У той же час пристав до лав Української комуністичної партії (боротьбистів).

З вірою в ідеї проголошення незалежної України у складі всесвітньої федерації радянських республік, із правом на свої окремі збройні сили, соціалізацію землі та проведення прискореної українізації — вирішив залишитися під більшовицькою владою, спочатку в Катеринославі, потім у Києві.

У 20-х — 30-х роках ХХ ст. В. Атаманюк редагує газету «Український Пролетар», альманах «Західня Україна», публікує понад десять збірок своїх творів, зокрема й публіцистичну книгу «Батіг і багнет» (про репресивні заходи польської влади проти західноукраїнського селянства). Він заявляє про себе як автор поетичних творів, прози, публіцистики, критики, кіносценаріїв, творів для дітей, перекладів, вельми цікавої етнографічної книги «Гуцули та Гуцульщина», видає кілька антологій української поезії (у співавторстві з Євгеном Плужником). Літературний псевдонім — Яблуненко (Василь Атаманюк, 2023).

Найплідніший період життя В. Атаманюка пов'язаний із перебуванням у Спілці революційних письменників «Західня Україна», коли його було призначено директором однойменного видавництва. У фондах ЦДАМЛМ України зберігаються справи, пов'язані з діяльністю Спілки та видавництва зокрема. Так, у справах фонду 579 «Видавництво Спілки революційних письменників “Західня Україна”» знаходимо документ про призначення В. Атаманюка керівником видавництва на

підставі постанови зборів від 24 січня 1927 року. Отже, цю дату можна вважати офіційною датою заснування саме видавництва (*Статут спілки*, б.д., арк. 18).

На цих же зборах членів Спілки було зазначено, що «зерно В-ва творча група з 5-ти душ, що позичають гроші на це. Але цих коштів мало. Колись була думка використати на В-во гонорар зі збірника «Зах. Україна». Коли цю думку переводити в життя, то тоді треба обрати редкол., скарбника та завідувача». Тоді ж було ухвалено «доручити секретареві добути від ДВУ гонорар за збірник-альманах і позичково вкласти цей капітал на В-во ЗУ. Скарбниками обрати т. Кічуру. Редколегію, що складалася з Семка, Загула, Атаманюка, Руденка доповнити т. Ткачівським. Керівником В-ва обрати т. Атаманюка» (*Статут спілки*, б.д., арк. 18).

Отже, видавництво формувалося на основі зазначених у Статуті положень про видання альманаху Спілки і творів членів Спілки завдяки членським внескам та отриманим прибуткам від продажу продукції.

Варто навести повний текст Положення про видавництво, що затверджене 3 квітня 1928 року. У ньому зазначено:

1. Видавництво ЗУ. є окремий орган спілки, призначений реалізувати видавничі завдання, згідно зі статутом Спілки.
2. Видавництво підлягає безпосередньо Управі Спілки.
3. Керівника видавництва призначає Управа /Редколегія може рекомендувати Зав. Видавництвом/.
4. Видавництво складає план своєї роботи й кошторис, що його затверджує Управа на спільному засіданні з представником Редколегії й в цих межах воно веде свою роботу. Примітка: на всі ухилення мусять бути відповідні постанови Управи.
5. Видавництво здійснює видання книжок і періодики, тоб-то, одержавши від редколегії в готовому до друку вигляді рукопис з відповідною ухвалою Управи про видання його /коли він не був ухвалений уже в плані/ складає детальний план і кошторис видання одного твору й після затвердження його Управою реалізує. Примітка: у детальний план видання входить між іншим визначення якості паперу, художнє оформлення, тираж, шрифт й т. ч. инш.
6. Видавництво веде листування з установами, друкарнями, книгарнями, авторами в справі видавництва, одержує й висилає гроші й веде розрахунки, зв'язані з видавництвом. Примітка: гроші видавництво передає скарбникові Спілки, що веде цілу касу й рахівництво.
7. Видавництво в особі керівника складає договори з авторами, умовляється з друкарнями й з книготоргівельними організаціями, підтримує зобов'язання й умови від імені видавництва «ЗУ» представляючи їх на остаточну санкцію Президії Правління. Примітка: літературний авторський гонорар визначає Редколегія в погодженні з видавництвом.

8. На одержання від скарбника «ЗУ» потрібні на видання гроші за кошторисом, або за окремою постановою Управи, видавництво дає Звіт не пізніше одного місяця після зробленої витрати. Примітка: видавництво може мати на руках підвідчитні суми до 100 карб.

9. Видавництво веде матеріальну книгу видань, список контрагентури, авторських договорів, характеру видавничо-комерційного тощо.

10. Видавництво несе відповідальність за своєчасне видання книжки та поширення й рекламу її. При калькуляції кожної книжки треба призначити з номінальної вартості книжки на 3 % на рекламу, як самої книжки, так і взагалі видань Спілки. Ці гроші видавництво витрачає за своїм планом без окремих на це доручень й здає тільки звіт і відчит загальним порядком.

11. На висилку видань /опаківка, матеріал для цього, поштова оплата, доставка на пошту тощо/ видавництво витрачає суми за статтею «оперативні витрати» і відчитується за ці суми в загальному порядку. (*Статут спілки*, б.д., арк. 222, 227, 232)

Щодо роботи редакційної колегії документи зазначають:

Кожен твір, що його видає ЗУ, мусить прочитати кожен з редакторів і дати на творі писаний висновок. На випадок неможливості прочитати твору всім, його мусить прочитати половина редакторів і в тому числі мусить бути віза головного редактора або його заступника. (*Статут спілки*, б.д., арк. 68)

На початковому етапі видавництвом було проведено велику роботу щодо видання зшитків альманаху «Західня Україна» та літературних здобутків членів Спілки. До репертуару видавництва увійшли твори М. Козоріса, Д. Рудика, І. Ткачука, М. Павлика М. Фальківського, «Холмщина» Ф. Мадяцького, «Над Дністром» В. Атаманюка-Яблуценка, «Підземна Галичина» М. Ірчана, німецькі балади у перекладі Д. Загула, оповідання О. Маковея, перекладні твори С. Цвейга та інш. (*Статут спілки*, б.д., арк. 147–148). Отже, видавництво намагалося виконати поставлені завдання:

1) організувати початківців, 2) будити громадську думку, що свідчить швидка реалізація останніх. Для майбутньої роботи видавництво накреслило радикальні зміни, щодо видання творів, щоб відповідали вимогам сучасності. До видавничого пляну внесено: 1) видання в першу чергу творів своїх членів, сприяти продукції молодняка, 3) видання класиків Західної України, 4) всвітлювання в своїх виданнях будівництва соціалізму, розвитку української культури та боротьбу трудящих мас Західної України за своє соціальне і національне визволення. (*Статут спілки*, б.д., арк. 54–55)

Але процес підготовки, друку й розповсюдження видань мав багато підводних каменів у фінансових та організаційних питаннях. Автори не надавали твори вчасно, добровільні позички вносилися не всіма членами Спілки, бракувало матеріалів для друку. У документах Правління від 1 грудня 1927 року зазначалося:

Ще до В-ва та фінансових справ Спілки зазначити такі дефекти: 1) Не унормовано функції Редколегії та Правління у господарчих справах. 2) Відсутність певної унормованої системи у затвердженні та виконуванні фінансових справ. 3) Непогоджені форми ведення відчутності між Зав. Вид-вом та скарбником, наслідком чого не введено між якими книги персональних рахунків. 4) Незначне поступлення членських внесків. 5) Відсутність єдиної об'єднаної системи ведення фінансових справ. (*Статут спілки*, б.д., арк. 51)

Щодо фінансових справ видавництва на засіданні редколегії 26 квітня 1927 року зазначалося «...В-во Спілки не має на меті накопичувати прибутки і взагалі не має корисних цілей, а прагне тільки поширити потрібну літературу, що відповідає б завданням Статуту Спілки ...» (*Статут спілки*, б.д., арк. 69). І тому питання вирішувалося таким чином, що Спілка мала клопотатися про субсидії та одноразові допомоги на видавничі операції від Київського окрвиконкому. «Видавництво розпочалося на гонорарні суми авторів, членів Спілки і так проживотіло й досі, виняток був для зшитка, що дістав допомогу од уряду, але яка цілком пішла на цей зшиток і В-ву як такому не допомогла матеріально ні раз», — сповіщає документ (*Статут спілки*, б.д., арк. 90).

Тому вже 15 січня 1928 року В. Агаманюк звертається до Управи про звільнення його з посади секретаря Правління та завідувача видавництвом. У заяві зазначено:

зважаючи на те, що 1) теперішнє Правління ЗУ було обрано не широко (поза Київом) оголошеними загальними зборами; 2) що воно мало характер тимчасового; 3) що термін йому було призначено до жовтня 1927 р.; 4) що загальні збори для Звіту й перевиборів 3–4 рази вже одкладаються. Одже немає гарантії, що це одкладання може ще не повторитись; 5) що, на мою думку, гайнуючи зимовий, сезонний час літературно-організаційної роботи, Спілка тратить найкращі можливості роботи за цілий академ. рік; 6) що, нарешті, Правління це непрацевдатне. Бо воно з тяжким трудом і дуже рідко збирається, силу справ не встигає розглядати, а багатьома справами й не цікавилось — (Київська орг. провела роботу без відома Правління) — я прийшов до висновку, що не маю права довше залишатися в складі Правління і брати на себе відповідальність за продовження неправильної досі системи праці та «узурпацію»

влади і прошу звільнити мене загальними зборами од виборних посад секретаря Правління та Зав. Вид-вом з сьогоднішнього дня та призначити прийом справ од мене. (*Статут спілки*, б.д., арк. 272)

Прийнявши до уваги заяву, правління ухвалило:

Вважати, що заява т. Атаманюка зв'язана з тим, що Правління сталося до роботи т. Атаманюка не досить уважно, а це обтяжувало йому роботу. Збори пропонують Правлінню усунути цю ненормальність. Тому що саме перед З'їздом робота секретарська та видавнича набирає найбільшої важливості і вимагає більше забрати часу та енергії, не знімати секретарських та видавничих обов'язків з тов. Атаманюка і просити його залишитись на цій роботі далі, дозволивши тов. Атаманюкові взяти за окрему плату собі помішника. (*Статут спілки*, б.д., арк. 270)

Та на цьому поневіряння не скінчилися. З протоколу засідання Управи Спілки революційних письменників «Західня Україна» від 29 червня 1929 року дізнаємося, що В. Атаманюка звинуватили в неналежному утриманні будинку, який був орендований для роботи членів Спілки і на який виділялися кошти літературної організації. Окрім того, постало питання про включення до Спілки на керівну посаду т. Лазоришака, якого директор видавництва нібито назвав «фельдфебелем і профбюрократом», і агітував проти нього (хоча у поясненні заявив, що не пам'ятає про таке). У своєму виступі Василь Атаманюк пояснив відверто, що йому говорили «не сварися з вищими чинами в Спілці, бо з тобою зроблять те саме, що зробили з Єфремовим». Автора цих слів відмовився назвати «вказуючи лише, що це йому сказав один із відповідальних членів Спілки» (*Статут спілки*, б.д., арк. 319–322). Нагадаємо, що українського громадського діяча та критика Сергія Єфремова було засуджено і розстріляно в 1930-х роках у рамках справи СВУ (Спілки визволення України).

Звинуватили В. Атаманюка й у тому, що він не повідомив Спілку про вихід свого твору «Материна Сльозинка» в Польщі накладом видавництва монахів. Хоча сам Атаманюк пояснив, що не відповідає за це і не мав на це реагувати. Рішенням Управи на пропозицію директора видавництва виключити його зі Спілки було відхилено «з формальних мотивів, бо за статутом виключають загальні збори».

Згодом, 23–24 липня 1929 року, було проведено ревізію щодо справ видавництва. Комісія в складі членів Спілки Михайла Козоріса, Льва Будая, Дмитра Рудики та запрошеного бухгалтера Чернявського в присутності Василя Атаманюка перевірила касові книги і книги видавництва, унаслідок чого було виявлено значну недостачу книг, а також недостачу коштів на суму 661 карб. 76 коп. Стверджувалося, що прибуткові ордери підписував лише завідувач видавництва, він же нібито безпідставно виписував авторські гонорари з рахунків Спілки, що їх так само було нараховано ав-

торам від Державного видавництва України. У документах зазначалося також, що Атаманюк записував у книгу обліку видань свої праці задля отримання гонорарів, але він виправдовував це помилкою бухгалтера. У документах також вказувалися різні тиражі книг, тобто розрахунок на їхній реальний друк виявлявся зі збільшеною сумою, ніж мав бути. Невпорядкованою була й оплата праці завідувачу видавництва (за різними документами вона вказувалася від 3-х до 5-ти відсотків) (*Статут спілки*, б.д., арк. 312–314). Висновки ревізійної комісії були невтішними:

З дальшої роботи Ревізійної Комісії видно, що звітність видавництва Спілки перебуває в хаотичному стані. Аванси, які Завідувач Видавництва одержує від Спілки не завжди витрачувано по призначенню. Багато літератури бракує і не вяснено документально де вона поділася. На руках у Завідувача Видавництва знаходяться великі грошові суми (1000–2000 карб.). (*Статут спілки*, б.д., арк. 319–322)

Звісно, що на подібні висновки Ревізійної Комісії Правління Спілки мало відреагувати і насамперед запросити пояснення керівника видавництва. В. Атаманюк пояснив хаотичність ведення документації роботою без рахівника на початковому етапі, а потім і не налагодженою справою новопризначеним рахівником. Поряд з цим задокументована відповідь, у якій він називає роботу комісії «обследованием и доносом», а не перевіркою, що йому «підставляють стільця». Керівник видавництва також просив задокументувати той факт, що «Управа Спілки ні разу за цілий рік і не перевіряла роботи Видавництва» (*Статут спілки*, б.д., арк. 321).

Усі ці недоречності в роботі видавництва і Спілки на перший погляд сприймаються як привід до непорозумінь особистісних, немов, як зазначають документи, член Спілки Семен Семко «недолюблює Атаманюка», а Ростислав Заклінський «має якусь особисту пригоду, де посварились». Але такий конфлікт інтересів лише був підігрітий з часом.

12 січня 1933 року було укладено останню угоду на видання збірки оповідань В. Атаманюка, а вже 31 січня 1933 року його заарештували за контрреволюційну діяльність й винесли вирок: п'ять років виправно-трудових таборів (*Договори з газетно-поштовим сектором*, б.д., арк. 55).

Протягом 1933 року були заарештовані й члени Спілки: Я. Гріх, Д. Рудика, Я. Струхманчук, Л. Дмитерко, М. Козоріс, М. Марфієвич, Д. Загул, А. Турчинська, Ф. Малицький, М. Кічура, М. Гаск, В. Ѓжицький, І. Ткачук та М. Ірчан. Спілка революційних письменників «Західня Україна» й видавництво припиненими свою діяльність. Василя Атаманюка спочатку заслали до Караганди, а потім на Соловки. В. Атаманюк намагався довести свою непричетність до справи і вирок ніби переглянули, утім 3 листопада 1937 року його разом з великою групою української інтелігенції розстріляли в карельському урочищі Сандармох.

Висновки

Сьогодні спостерігається певний вакуум у публікативній активності щодо тематики роботи видавництва «Західня Україна». Нами зроблено першу спробу реконструкції інституційної біографії видавництва та біографії його керівника В. Атаманюка. Вважаємо, що подальші дослідження повинні зосередитися на архівних джерелах.

Доведено, що діяльність видавництва «Західня Україна» сприяла промоції регіональної історії (згадаймо видані «Історичні повісті» А. Чайковського, твори Л. Мартовича, Н. Кобринської, О. Маковея та ін.). Видавництво виступило ініціатором формування платформи для публікацій локальних авторів, випускаючи зшитки журналу «Західня Україна». В умовах виживання самої організації та політичної кризи директор видавництва В. Атаманюк відіграв важливу роль і як керівник, і як член редакційної колегії, визначаючи вплив видавництва на формування національної ідентичності.

Оскільки 30 серпня 2025 року набрав чинності Закон України «Про засади державної політики національної пам'яті українського народу», яким передбачено проводити заходи із вшанування подій і осіб, ініціювати створення місць пам'яті, включати питання збереження національної пам'яті в освітній процес, рекомендується відобразити біографічні дані про письменника і громадського діяча на основі нових виявлених архівних джерел. Постать В. Атаманюка має бути гідно пошанованою.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Арсенич, П. І. (2001). Атаманюк Василь Іванович. В *Енциклопедія Сучасної України* (Т. 1). Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. <https://esu.com.ua/article-44566>
- Василь Атаманюк — загублений квіт української літератури*. (2023, 14 березня). News&Blog. <https://news.blog.net.ua/2023/03/vasyl-atamaniuk-zahublenyy-tsvit-ukrainskoi-literatury/>
- Договори з газетно-поштовим сектором Народного Комісаріату зв'язку УРСР, торговою організацією Вукоопкнига, Держвидавом, із авторами про розповсюдження літератури та видання творів*. (б.д.). Видавництво журналу «Західна Україна» — орган спілки революційних письменників «Західна Україна», м. Харків (1913–1934) (Фонд 579, опис 1, справа 20), Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, Київ.
- Рубльов, О. С. (2004). *Західноукраїнська інтелігенція узагальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939)*. Інститут історії України НАН України.
- Рудик, Д. (1930). Без маніфестів. Спілка революційних письменників «Західня Україна» на п'ятий рік свого існування. *Західня Україна*, 3–4, 93–103.
- Статут спілки революційних письменників «Західна Україна», положення про видавництво, редколегію, стенограма з'їзду письменників Західної України, протоколи поширеного пленуму засідань правління, нарад та*. (б.д.). Видавництво журналу «Західна Україна» — орган спілки революційних письменників «Західна Україна», м. Харків (1913–1934) (Фонд 579, опис 1, справа 1), Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, Київ.

Статут Спілки революційних письменників «Західня Україна». (1927). Західня Україна. Степула, Н. (2012, 24 лютого). *Атаманюк-Яблуненко передбачив свою долю*. Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/24494840.html>

REFERENCES

- Arsenych, P. I. (2001). Atamaniuk Vasyl Ivanovych. In *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine] (Vol. 1). NASU Institute of Encyclopedic Research. <https://esu.com.ua/article-44566> [in Ukrainian].
- Dohovory z hazetno-poshtovym sektorom Narodnoho Komisariatu zviazku URSR, torhovoii orhanizatsiiei Vukooknyha, Derzhvydavom, iz avtoramy pro rozpovsiudzhennia literatury ta vydannia tvoriv* [Agreements with the newspaper and postal sector of the People's Commissariat of Communications of the Ukrainian SSR, the trade organisation Vukooknyha, Derzhvydav, and authors on the distribution of literature and publication of works]. (n.d.). Vydavnytstvo zhurnalu "Zakhidna Ukraina" — orhan spilky revoliutsiinykh pismennykh "Zakhidna Ukraina", m. Kharkiv (1913–1934) [Publishing house of the magazine "Western Ukraine" — an organ of the Union of Revolutionary Writers "Western Ukraine", Kharkiv (1913–1934)] (Fund 579, Description 1, Case 20), Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Rublov, O. S. (2004). *Zakhidnoukrainska intelihentsiia u zahalnonatsionalnykh politychnykh ta kulturnykh protsesakh (1914–1939)* [Western Ukrainian intelligentsia in national political and cultural processes (1914–1939)]. Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].
- Rudyk, D. (1930). Bez manifestiv. Spilka revoliutsiinykh pismennykh "Zakhidna Ukraina" na piaty rik svoho isnuvannia [Without manifestos. Union of Revolutionary Writers "Western Ukraine" on the fifth year of its existence]. *Zakhidna Ukraina*, 3–4, 93–103 [in Ukrainian].
- Statut spilky revoliutsiinykh pismennykh "Zakhidna Ukraina", polozhennia pro vydavnytstvo, redkolehiu, stenohrama zizdu pismennykh Zakhidnoi Ukrainy, protokoly poshyrenoho plenumu zasidan pravlinnia, narod ta* [Statute of the Union of Revolutionary Writers "Western Ukraine", regulations on the publishing house, editorial board, transcript of the Congress of Writers of Western Ukraine, minutes of the extended plenum of the meetings of the board, meetings and]. (n.d.). Vydavnytstvo zhurnalu "Zakhidna Ukraina" — orhan spilky revoliutsiinykh pismennykh "Zakhidna Ukraina", m. Kharkiv (1913–1934) [Publishing house of the magazine "Western Ukraine" — an organ of the Union of Revolutionary Writers "Western Ukraine", Kharkiv (1913–1934)] (Fund 579, Description 1, Case 1), Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Statut Spilky revoliutsiinykh pismennykh "Zakhidna Ukraina"* [Statute of the Union of Revolutionary Writers "Western Ukraine"]. (1927). *Zakhidna Ukraina* [in Ukrainian].
- Stepula, N. (2012, February 24). *Atamaniuk-Yablunenko peredbachyv svoju doliu* [Atamaniuk-Yablunenko predicted his fate]. Radio Svoboda. <https://www.radiosvoboda.org/a/24494840.html> [in Ukrainian].
- Vasyl Atamaniuk — zahublenyi kvit ukrainskoi literatury* [Vasyl Atamaniuk — the lost flower of Ukrainian literature]. (2023, March 14). News&Blog. <https://news.blog.net.ua/2023/03/vasyl-atamaniuk-zahublenyy-tsvit-ukrainskoi-literatury/> [in Ukrainian].

Надійшла: 14.12.2025; Прийнято: 17.02.2026;

Статтю вперше опубліковано онлайн: 04.05.2026

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.